

Kościół pod wezwaniem Najświętszej Maryi Panny in summo

Jan Kaczmarek

Po wielu latach remontów i prac wykopalskich prowadzonych przez Panią profesor Hannę Kockę-Krenz, został udostępniony dla wiernych i turystów ten przepiękny zabytek architektury sakralnej.

Pierwotnie kościół w tym miejscu, na terenie piastowskiego grodu, został zbudowany jako kaplica zamkowa około 965 roku, po przybyciu księżniczki Dobrawy.

Do końca XIX wieku określany jest „in Sumo” czyli kościół na grodzie. Najstarsze zapiski pochodzą z 1034 roku i mówią o odbudowie kościoła przez żonę Kazimierza Odnowiciela, Dobroniege.

Łączność z grodem książęcym jest wielokrotnie podkreślana w dokumentach wydawanych przez piastowskich władców. Przemysław I w datowanym dokumencie z 1247 roku „In trono ad Sanctam Mariam” wskazuje na jego przebudowę w związku z odbudową grodu.

Obecny kościół, zbudowany na miejscu poprzedniego, powstał dzięki kapitule katedralnej i staraniom biskupa Andrzeja z Bnina. Budowę kościoła rozpoczęto około 1431 roku, a w 1444 roku wzniesiony został jego korpus wykonany przez muratora poznańskiego Hanusza Prusa. Szczyt fasady zbudowany został przez Jana Lorka muratora kościańskiego, zaś

W numerze m. in.:

- Imieniny Patronów Miasta Poznania 2
- Po stu latach...? 2
- Odkrycie drewnianej rury wodociągowej przy ul. Św. Jacka na Śródcie 4
- Propozycja nowej panoramy Śródky od strony Ostrowa Tumskiego 6
- O GALERII – In Art we trust 8
- Śródką w starej fotografii 8

sklepienie kościoła wykonał Mikołaj z Poznania. Przez wiele lat kolegiata, bo taki tytuł otrzymał kościół, była remontowana z powodu powodzi i złego stanu sklepienia. Po wielkiej powodzi w 1698 roku, która doprowadziła do zniszczenia sklepienia

(dokończenie na str. 3)

Ostrów Tumski z bazyliką archikatedralną, kościołem Najświętszej Maryi Panny (w środku) i psalterią, fot. Robert Woźniak

Uroczysta inauguracja kościoła NMP – Msza św. z udziałem arcybiskupa Stanisława Gądeckiego

fol. Robert Woźniak

Imieniny Patronów Miasta Poznania 25-29 czerwca 2021 r.

Tegoroczne obchody imienin Patronów Poznania miały nader bogaty program, w którym prym wiodły koncerty (organowe, zespołów muzycznych, chórów), widowiska, spotkania, spektakle, instalacje. Jedną z atrakcji dla mieszkańców Poznania była możliwość zwiedzenia kościoła pw. Najświętszej Maryi Panny po blisko 50-letnim remoncie generalnym tej świątyni na Ostrowie Tumskim.

Obok reprodukowujemy okolicznościowy folder wydany specjalnie na tę okazję przez Kurię Poznańską.

Fot. Tomasz Magowski

Po stu latach...?

Przy remoncie budynku usytuowanym przy ul. Bydgoskiej 2A na Śródce odkryto reklamę dawnego sklepu z okresu międzywojennego.

Ten niecodzienny element przywołujący ducha poprzedniej epoki został odnowiony i zachowany na elewacji kamienicy – bardzo dobry pomysł, wspieramy takie decyzje!

WOKÓŁ ŚRÓDKI

Kwartalnik Osiedla Ostrów Tumski – Śródka – Zawady – Komandoria

Wydawca: Miasto Poznań, Osiedle Ostrów Tumski, Śródka, Zawady, Komandoria; Wydział Wspierania Jednostek Pomocniczych Miasta, ul. Libelta 16/20. 61-706 Poznań. Adres redakcji: ul. Libelta 16/20. 61-706 Poznań. Zespół redakcyjny: Gerard Cofta – tel. 503-961-268 (red. naczelny), Gabriela Klause, Marek Knasiecki, Tomasz Magowski, Barbara Zalewska. Współpraca: Elżbieta Jaśkowiak, Jan Kaczmarek. Zdjęcia: archiwum. Redakcja zastrzega sobie prawo do skracania tekstów i zmiany tytułów nadesłanych materiałów. Redakcja nie zwraca tekstów niezamówionych. Materiały publikowane w gazecie chronione są prawem autorskim. Kwartalnik w internecie: <http://www.wkn.com.pl/czasopisma/woko-rodki>
Kontakt z redakcją: tel. 61 877-35-14. Przygotowanie: Wydawnictwo Kontekst, kontekst2@o2.pl; www.wkn.com.pl

Kościół pod wezwaniem Najświętszej Maryi Panny in summo

(dokończenie ze str. 1)

i zarysowania ścian, przeprowadzono wielki remont kościoła.

W 1784 roku przeniesiono z katedry prochy niektórych biskupów i kanoników i pochowano je pośrodku kościoła. W roku 1805 władze pruskie podjęły decyzję o rozbiórce kościoła. Ponowny zamiar rozbiórki kościoła wraz z przeprowadzoną publiczną licytacją Prusacy ogłosili w 1817 roku. Rozbiórka nie została zrealizowana ze względu na zbyt niskie oszacowanie kosztów. Ponowne wezwania władz pruskich do rozbiórki kościoła, które stwierdziły wychylenia szczytu i odspojenie sklepień, zostały odrzucone przez kapitułę katedralną.

Za pontyfikatu arcybiskupa Leona Przyłuskiego w latach 1859-1862 miała miejsce restauracja kościoła. Pod koniec XIX wieku wyposażono kościół w neogotycką stolarkę, a w 1904 roku została wykonana polichromia wg projektu Rogera Sławskiego.

W latach 1941-1945 kościół decyzją władz niemieckich został zamieniony na magazyn muzealny. Po wojnie, w roku 1954, przeprowadzono remont polegający na wykonaniu nowej polichromii, witraży oraz głównego ołtarza.

Dzisiaj patrząc na fasadę kościoła, widzimy murowany z cegły kościół w układzie gotyckim, z użyciem glazurowanych kształtek na ościeżach portali. Ten późnogotycki kościół jest trójnawowy, halowy z pięciobocznym ambitem wokół prezbiterialnego przęsła nawy głównej. W zachodniej części kościoła w przyziemiu

znajduje się mała zakrystia z niewielkim oknem a nad nią chór muzyczny, otwarty do wnętrza wielkimi ostrołukowymi arkadami. Portal prowadzący do zakrystii jest zamknięty łukiem odcinkowym, a po stronie północnej znajduje się cylindryczna klatka schodowa prowadząca na chór i na emporę. W portalu południowym znajduje się główne wejście z neogotyckimi drzwiami z około 1880 roku.

Fasada kościoła w odróżnieniu od zewnętrznych ścian bocznych, które są pokryte bogatą dekoracją architektoniczną, jest gładka i zakończona wysokim szczytem. Sam szczyt jest wysmukły z sześcioma parami sterczyn, które zakończone są kwiatonami.

Obecne wnętrze kościoła posiada wystrój wykonany według projektu Wacława Taranczewskiego. Polichromia pochodząca z 1954 roku została wykonana przez autora z udziałem Wacława Twardowskiego. Na sklepieniu widzimy więc roślinną a we wnękach podokiennych przedstawione zostały sceny z życia Maryi. Nad zamurowanym na ścianie północnej portalem widzimy dużą postać Maryi adorowanej przez biskupów Andrzeja z Bnina oraz Walentego Dymka.

Wszystkich odwiedzających Ostrów Tumski zapraszamy do nawiedzenia kościoła NMP w sezonie turystycznym w każdą sobotę i niedzielę w godzinach od 11 do 18.

Rektorem kościoła NMP jest ks. prałat Ireneusz Szwarc.

Jan Kaczmarek

Kościół NMP – widok z chóru na polichromię
fot. Robert Woźniak

Kościół NMP – wejście do krypty
fot. Robert Woźniak

Kościół NMP – widok na prezbiterium

fot. Robert Woźniak

Kościół NMP – widok na ołtarz

fot. Robert Woźniak

Odkrycie drewnianej rury wodociągowej przy ul. św. Jacka na Śródcie

Tekst i zdjęcia: Paweł Pawlak

W 2019 roku na Śródcie prowadzono prace archeologiczne związane z budową wjazdu do garażu znajdującego się pod nowo powstałym budynkiem przy ul. Śródka 7. Miejsce prac znajdowało się między wymienioną posesją a ul. S. Wyszyńskiego, przy ul. św. Jacka. W odległości ok. 2,5 m od ostatniej z wymienionych ulic odsłonięto odcinek rury wodociągowej usytuowanej w przybliżeniu na linii wschód-zachód, równoległe do południowej ściany budynku 8/9 znajdującego się przy ul. Śródka. Długość odkrytego fragmentu rury wynosiła ok. 3,8 m. Element ten, uszkodzony od strony wschodniej, tkwił w zachodniej ścianie

odcinek rury znajdował się na tzw. złożu wtórnym, o tyle dłuższy zalegał w pierwotnym miejscu, co dawało możliwość wstępnego określenia jego wieku na podstawie zebranego z jego sąsiedztwa materiału oraz głębokości jego posadowienia.

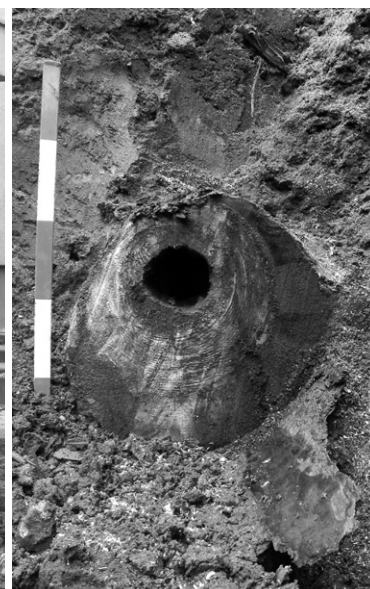
Z rejonu rury pozyskano ułamki 14 naczyń glinianych, 2 kafli, 2 gwoździe żelazne, 1 fragment cybucha fajki ceramicznej oraz 2 niewielkie fragmenty (ścinki) obuwia skózanego. Pozyskany materiał pochodzi w zdecydowanej większości (poza 1 ułamkiem ceramiki łączonym ze średniowieczem) z szerokiego przedziału czasowego mieszczącego się w granicach od końca XVI do XVIII

Ryc. 1. Fragment drewnianej rury wodociągowej w miejscu odkrycia w 2019 roku

Ryc. 2. Rura bezpośrednio po wydobyciu z ziemi, obok panowie Gerard Cofta oraz Krzysztof Pacholski – wykonawca robót instalacyjnych

Ryc. 3. Przekrój wydobytego elementu drewnianego wodociągu

wykopu budowlanego (od strony ul. św. Jacka), stąd nie można określić jego pierwotnej, całkowitej długości. Zalegał poziomo, z nieznacznym spadkiem w kierunku wschodnim, na głębokości ok. 1 m w stosunku do obecnej nawierzchni ulicy św. Jacka. Rura została wykonana z nieokorowanego pnia sosny o średnicy 29-33,5 cm (maksymalnie 33,5 cm), w którym wykonano wzdłużnie otwór o średnicy 8-9 cm (ryc. 1-3).

Inny, niewielki odcinek drewnianej, być może tej samej instalacji wodociągowej, odkryto na złożu wtórnym w trakcie prac związanych z formowaniem wjazdu do garażu budynku 7. Był to wycinek rury o dość znacznie zniszczonej powierzchni zewnętrznej, zachowanej długości ok. 1 m i średnicy zbliżonej do 0,3 m. Element ten został starannie wycięty piłą, co potwierdza widok jego obydwu końców. Wewnątrz pnia znajdował się wzdłużny otwór analogiczny do tego, który wykonany został się w opisanym wcześniej dłuższym odcinku instalacji (ryc. 4). O ile krótszy

wiek. Uznano jednak wstępnie, że jest to zbiór o starszej metryce niż odkryty fragment wodociągu. Instalacji tej nie byliśmy skłonni wiązać z wcześniejszymi stadiami nowożytności utożsamianymi z okresem do czasów zaborów, a tym bardziej z późnym średniowieczem. Stosunkowo „młoda” metrykę owego elementu zdawało się potwierdzać jego stosunkowo płytkie zaleganie. Nie pozwalało to więc na łączenie owej instalacji np. z inwestycją biskupa Jana Lubrańskiego związaną z budową sieci wodociągowej na terenie Ostrowa Tumskiego na przełomie XV i XVI wieku. Przypuszczaliśmy więc, że mamy do czynienia z wodociągiem powstałym i użytkowanym w XIX wieku, być może jako odpowiednik inwestycji wykonanej na początku lat 40. XIX wieku w mieście lewobrzeżnym z inicjatywy hrabiego Edwarda Raczyńskiego.

Kwestię datowania ostatecznie udało się rozstrzygnąć po wykonaniu badań dendrochronologicznych przez prof. Marka

Krapca z AGH w Krakowie. Na ich podstawie ustalono, że sosna, z której wykonano dłuższy z odkrytych odcinków została ścięta w 1725 roku.

Wyniki te mieszczą się więc w szerokich ramach czasowych, w których należy umieścić niemal cały zbiór materiałów archeologicznych pozyskanych z sąsiedztwa rury. Uzyskane dane są niezwykle cenne przynajmniej z dwóch powodów.

Pierwszy odnosi się do samego faktu występowania relikwów tego typu instalacji na terenie Śródki – do tej pory, mimo stosunkowo szerokiego zakresu badań archeologicznych nie udało się nam poświadczyć istnienia takich urządzeń. Najstarsze instalacje kanalizacyjne wykonane z rur kamionkowych skłonni byliśmy wiązać dopiero z początkiem XX wieku (1905 r.). W przypadku wodociągu nie mieliśmy do tej pory żadnych przesłanek, by domyślać się jego istnienia na terenie Śródki wcześniej aż o niemal 200 lat od wspomnianego systemu kanalizacyjnego.

Druga uwaga dotyczy czasu powstania wodociągu. Należy bowiem pamiętać, że jest to okres bardzo silnego zubożenia ogółu społeczeństwa, w tym również mieszkańców Poznania oraz oko-

żej, czy też decyzja o jego powstaniu narodziła się właśnie w efekcie epidemii i katastrofalnych skutków, które ona przyniosła. Zapewne decyzja ta była podyktowana poprawą warunków higienicznych mieszkańców Śródki. Nie wiemy, gdzie znajdowało się źródło ujęcia wody. Dla miasta lewobrzeżnego wodę czerpano ze Wzgórza Winiarskiego (rejon obecnej Cytadeli) oraz z rejonu obecnego Placu Cyryla Ratajskiego. W przypadku Ostrowa Tumskiego wodę do zasilenia wodociągu, który powstał już w czasach biskupa Lubrańskiego, sprowadzano z Rataj oraz Żegrza.

Ryc. 4. Krótszy odcinek rury wodociągowej

Ryc. 5. Ręczne wiercenie rur drewnianych w połowie XVI w.

(wg dzieła G. Agricoli 1928, s. 148; za: U. Sowina, *Woda i ludzie w mieście późnośredniowiecznym i wczesnonowoczesnym. Ziemia polska z Europą w tle*, Warszawa 2009, s. 295, il. 45)

licznych miast i wsi, będącego następstwem olbrzymich zniszczeń wojennych (oprócz działań wojennych niezwykle uciążliwe były postoje wojsk szwedzkich, saskich, rosyjskich i polskich) oraz epidemia dżumy, która w latach 1707-1713 zdziesiątkowała Wielkopolskę – przyjmuje się, że w samym Poznaniu zmarło ok. 9 spośród 12 tysięcy mieszkańców.

W czasie naszych badań na posesji przy ul. Śródka 7, odkryliśmy 3 pochówki, które możemy łączyć właśnie z tym okresem, w którym zmarłych chowano przy domach i w ogrodach z racji zamknięcia kościołów i cmentarzy w efekcie szalejącej zarazy. Powstanie wodociągu należy łączyć niewątpliwie z inicjatywą biskupa poznańskiego, gdyż do niego należała wówczas Śródka. Powstanie instalacji wodociągowej, której elementy udało się nam odkryć, miało zatem miejsce w czasach biskupa Jana Joachima Tarły (1722-1732). Trudno stwierdzić, czy budowa wodociągu na Śródce była planowana przed wydarzeniami wspomnianymi wy-

Przypuszczać więc można, że wodę dla Śródki pozyskiwano również z któregoś ze źródeł zaopatrujących otoczenie katedry. Na obecnym etapie nie można określić czy wodociąg poprowadzono w obręb całej Śródki, czy też objął on tylko jej część.

Budowa instalacji wodociągowych zaopatrujących w wodę większe miasta Europy środkowej, powstających od późnego średniowiecza, wymagała nakładów finansowych i odpowiednich wykonawców. Specjaliści zwani rurmistrzami wykonywali ręcznie, a w późniejszych czasach mechanicznie (przy użyciu koła wodnego) otwory w drewnianych kłodach (ryc. 5). Do spajania poszczególnych odcinków wodociągu używano metalowych złączy, zwanych buksami lub puszkami. Były one wykonane z taśm żelaznych, rzadziej ołowianych. Z Poznania lewobrzeżnego znane są żelazne elementy łączące poszczególne odcinki rur.

Propozycja nowej panoramy Śródki od strony Ostrowa Tumskiego

Budynek wielofunkcyjny na Śródcie, jako element nowego widoku od strony Ostrowa Tumskiego i mostu, wizualizacja projektu

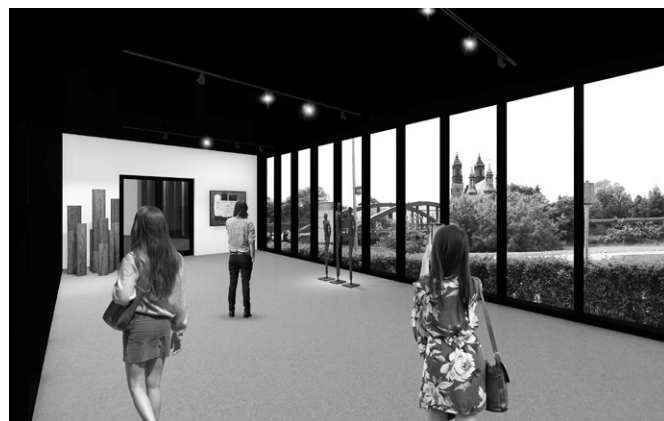
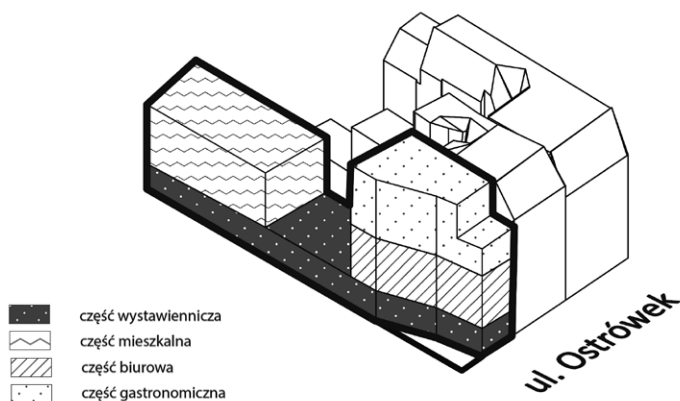
Śródka już wielokrotnie była tematem prac dyplomowych studentów architektury, kulturoznawstwa, socjologii, i to nie tylko poznańskich uczelni. Została „odkryta” przez mieszkańców Poznania, turystów dopiero kilkanaście lat temu. Jest przykładem drzemącego w niej przez wiele lat potencjału zapisanego w długiej historii Śródki, ciekawej urbanistycznie i krajobrazowo lokalizacji, dobrej relacji przestrzennej z obecnym centrum Poznania. Dopiero realizacja wieloletniego miejskiego programu rewitalizacji zmieniła nie tylko estetykę otoczenia, ale również komfort życia lokalnej społeczności. Proces ten trwa, a prezentowany poniżej projekt „Budynek wielofunkcyjny na Śródcie” wpisuje się w konserwatorski dialog przeszłości ze współczesną estetyką architektoniczną. Praca dyplomowa autorstwa Anny Ramos powstała na Wydziale Architektury i Wzornictwa Uniwersytetu Artystycznego w Poznaniu im. Magdaleny Abakanowicz pod kierunkiem dr hab. inż. arch. Eugeniusza Skrzypczaka, prof. UAP. [GK]

Tematem pracy dyplomowej jest budynek wielofunkcyjny przy ul. Ostrówek 5 na Śródcie, który wkomponowuje się w zabytkową zabudowę i jest położony w eksponowanym miejscu przy moście Biskupa Jordana oraz w sąsiedztwie Bramy Poznania z widokiem na Ostrów Tumski z gotycką katedrą. To atrakcyjny krajobrazowo teren, na którym chętnie się spotykają mieszkańcy Poznania wypoczywając na łonie natury. Mają do dyspozycji tereny do rekreacji, jak wytyczone ścieżki piesze i rowerowe, odbywają się tutaj wydarzenia kulturalne, w tym imprezy plenerowe.

Rysunek przedstawia dobudowany do istniejącej zabudowy nowy obiekt składający się z dwóch oddzielnych brył połączonych wspólną parterową częścią wystawienniczą (wizualizacja po prawej stronie). Najwyższa, pięciokondygnacyjna bryła przylega do ściany szczytowej starej kamienicy przy ulicy Ostrówek. W części tej na dwóch kondygnacjach znalazła się funkcja biurowa, a na kolejnych gastronomiczna z atrakcyjnym tarasem widokowym. Druga, niższa bryła, z wyłączeniem parteru, została przeznaczona na funkcje mieszkalne. Rozdzielenie brył było

Widoki Śródki od strony mostu: stan istniejący oraz widok z projektowanym budynkiem wielofunkcyjnym

swoistym ukłonem w stronę lokatorów mieszkających od dawna w oficynie sąsiedniego budynku, których nie pozbawiono pięknego widoku na katedrę. W przestrzeniach wystawienniczych zaistnieją warunki do upowszechnienia sztuki i organizowania prestiżowych imprez kulturalnych, równocześnie będzie to płynny łącznik pomiędzy ul. Ostrówek a Bramą Poznania. W najbliższym otoczeniu budynku zaplanowane zostały prezentacje

rzeźb Magdaleny Abakanowicz, podkreślające rangę kulturalną tego miejsca. Wielofunkcyjny budynek może stać się kolejnym istotnym obiektem w obszarze Śródki poprawiającym estetykę, płynnie łączącym przeszłość z teraźniejszością, podkreślając rangę tego miejsca w przestrzeni Poznania.

Anna Ramos

Spojrzenie z lotu ptaka na ważny fragment Śródki: współczesny i projektowany

Ostrów Tumski z widokiem na budynek wielofunkcyjny na Śródce, wizualizacja

Zaprezentowany studencki projekt można uznać jako przyczynek do otwarcia dyskusji na temat kształtu panoramy Śródki od strony Ostrowa Tumskiego. [Red.]

Vinci
ART GALLERY

O GALERII

– In Art we trust

Vinci Art Gallery to miejsce powstałe z pasji do sztuki, ludzi, którzy ją tworzą, artystów i tych którzy lubią się nią otaczać, kolekcjonować lub w sztukę inwestować.

Wierzmy w moc Sztuki jako wartość emocjonalną i kulturotwórczą, a także w jej przekaz intelektualny i uniwersalny, eksponując równocześnie coraz bardziej doceniane, realne atuty materialne sztuki.

Vinci Art Gallery to unikatowe miejsce na kulturalnej mapie Poznania i nie tylko. Wtulona w centrum kameralnej poznańskiej Śródki, Galeria prezentuje różnorodność form sztuki współczesnej – malarstwo, rysunek, grafikę, rzeźbę, fotografię (?) tworząc jednocześnie przestrzeń do rozmów o sztuce, prezentacji, wykładów i wyjątkowych spotkań biznesowych.

Oferta Galerii w wysmakowany sposób łączy funkcję wystawienniczą i komercyjną stawiając na jakość i ponadczasowość. W centrum uwagi stawiamy zarówno Twórcę dzieła jak i jego Odbiorcę, a przestrzeń galerii tworzy doskonałą płaszczyznę dla tej relacji.

Vinci Art Gallery organizuje wystawy indywidualne i zbiorowe będące w przeważającej części wyborem współczesnego malarstwa polskiego.

Staranny dobór twórców obejmuje zarówno odkrywanie na nowo cenionych

artystów XX wieku, jak i promowanie przedstawicieli młodego pokolenia, reprezentujących zróżnicowane nurty i kierunki stylistyczne, ale zorientowanych na ważne zjawiska w sztuce.

Vinci Art Gallery specjalizuje się także w doborze sztuki do wnętrz, w ramach Art Consulting oferujemy doradztwo w zakresie aranżacji oraz tworzenia kolekcji prywatnych i korporacyjnych. Obserwujemy rynek sztuki i trendy, aby jak najlepiej odpowiadać na potrzeby naszych Klientów. Zapewniamy wysoki poziom estetyczny oraz indywidualne podejście.

Założycielką/pomysłodawczynią i właścicielką Vinci Art Gallery jest Monika Pietrzak – pasjonatka sztuki, designu i świadomego stylu życia, marszandka i kuratorka ekspozycji galerii.

Obecnie w galerii trwa wystawa sztuki abstrakcyjnej MINIMALIZM I EKSPRESJA 24.06-16.07.2021.

ŚRÓDKA W STAREJ FOTOGRAFII

Śródka – lipiec 1962 r., fot. Fr. Maćkowiak (Muzeum Narodowe w Poznaniu)

Ważne telefony

Komisariat Policji Poznań

– Nowe Miasto

Poznań ul. Polanka 24,
tel. 477-712-312 (oficer dyżurny)

Dzielnicowy – Zawady

mł. aspirant. Piotr Adamczyk
tel. kom. 519-064-606

Dzielnicowy – Śródka, Zagórze, Ostrów Tumski

aspirant Michał Wesołowski
tel. kom. 519-064-629

Straż Miejska

Plac Kolegiacki 17 (24 h) – tel. 986

Straż Miejska

(Oddział Nowe Miasto)
os. Bohaterów II Wojny Światowej 36
tel. 61 878-50-31